

канд. екон. наук, доцент **Орлик О.В.**
Одеський національний економічний університет

УПРАВЛІННЯ ЗАГРОЗАМИ ФІНАНСОВІЙ СКЛАДОВІЙ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. Сучасний період економіки характеризується процесами світової глобалізації та нестабільністю цін на ринках сировини, матеріалів, енергоносіїв. Повноцінне та ефективне вирішення задач, що стоять перед підприємницькими структурами, багато в чому залежить від результативності їх господарської діяльності, яку вони здійснюють в умовах невизначеного і конкурентного середовища, під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. У цих умовах перед кожним суб'єктом господарювання гостро стоїть проблема забезпечення його фінансово-економічної безпеки. Принципово важливою особливістю розгляду проблематики фінансово-економічної безпеки є її розгляд не тільки на рівні національної економіки в цілому, але й на рівні суб'єкта господарювання.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки багато в чому залежить від того, як підприємство буде протистояти впливу зовнішніх і внутрішніх факторів загроз та небезпек.

Результати дослідження. Фінансова стійкість є важливою характеристикою, що визначає ефективність управління підприємством і тісно взаємопов'язана з іншою фінансовою категорією – фінансово-економічною безпекою. Фінансова стійкість є умовою і невід'ємним елементом фінансово-економічної безпеки підприємства.

Забезпечення сталого зростання підприємства, стабільності результатів його діяльності, досягнення цілей, що відповідають інтересам підприємства та його власників, неможливо без ефективної системи управління фінансово-економічною безпекою.

Фінансово-економічна безпека є більш широким поняттям, що включає (крім фінансової стабільності) здатність підприємства протистояти загрозам, планово розвиватися, підтримувати високий рівень рентабельності, ліквідності та ділової активності. Разом з тим, фінансова стійкість є найважливішою умовою стану фінансово-економічної безпеки підприємства, порушення якого веде до втрати фінансової незалежності і фінансової рівноваги. У зв'язку з цим, особливого значення в сучасній економіці набувають проблеми забезпечення не тільки фінансової стійкості, а й фінансово-економічної безпеки підприємств.

Поняття фінансово-економічної безпеки з одного боку виступає складовою частиною поняття економічної безпеки господарюючого суб'єкта, з іншого боку, має

власний зміст, що відрізняє проблематику фінансово-економічної безпеки від інших видів безпеки.

Узагальнення підходів щодо розуміння фінансово-економічної безпеки підприємства дає можливість констатувати, що вона характеризується таким станом підприємства, який забезпечує:

- захищеність фінансових інтересів підприємства;
- здатність протистояти існуючим та виникаючим внутрішнім й зовнішнім загрозам, які можуть завдати фінансової шкоди підприємству;
- управління фінансовими ризиками;
- створення фінансово-економічних передумов для ефективного функціонування та стійкого розвитку підприємства, як у поточному так і у довгостроковому періодах;
- оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів для розширеного відтворення підприємства;
- фінансову незалежність, стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства в довгостроковому періоді;
- здатність самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію;
- достатню гнучкість при ухваленні фінансових рішень тощо.

Ключовий фактор успішного розвитку підприємства – грамотний і професійний менеджмент, а головний фактор ризику – некомпетентність і несумлінність співробітників. У таких умовах проблема фінансової стійкості і безпеки стає надзвичайно актуальною і стратегічною. Для її вирішення необхідно, щоб менеджери різних рівнів знали теорію фінансової безпеки, її структуру, об'єкти фінансової безпеки, основні небезпеки і загрози, кількісні та якісні показники оцінки рівня фінансової безпеки, методи аналізу факторів і, що особливо важливо, основні напрями забезпечення безпеки, а також вміти втілювати на практиці теоретичні положення.

Кожне підприємство працює в специфічних умовах конкретних ринків, має свої особливості, і, відповідно, потребує застосування гнучких способів реагування на загрози фінансовій складовій економічної безпеки підприємства, які б легко адаптувалися до нових нестандартних ситуацій.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання полягає в розробці заходів, спрямованих на запобігання збитку від негативних впливів на їхню фінансову діяльність. Ступінь захищеності пріоритетних фінансових інтересів, можливості забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства багато в чому залежать від своєчасної ідентифікації небезпек і загроз.

Проведене дослідження ряду наукових джерел дало змогу зробити висновок, що поняття «загроза» не має єдиного визначення, але узагальнення різних міркувань дало змогу виділити декілька ключових підходів щодо трактування цієї категорії.

Відповідно до першого підходу загроза ототожнюється із небезпекою. Характерним для даного підходу є визначення В. І. Ярочкіна [1, с. 73], який визначає загрозу як небезпеку на стадії переходу із можливості у дійсність, висловлений намір або демонстрація одних заподіяти шкоду іншим. Н. О. Підлужна [2, с. 6] визначає загрозу безпеці підприємства як конкретну небезпеку, що створює певні перешкоди у виробничо-комерційній діяльності підприємства і здійсненні його економічних інтересів.

Прихильники другого підходу визначають загрозу як форму небезпеки. Так А. М. Штангрет [3, с. 332] трактує загрозу як одну із форм небезпеки, сукупність негативних чинників та умов зовнішнього і внутрішнього середовища соціально-економічної системи, які призводять до зниження рівня безпеки. На його думку, вони прямо або побічно спрямовані на зниження рівня стабільності, тобто порушення умов стійкого існування і розвитку суб'єкта господарювання. М. М. Єрмошенко [4, с. 23] та Є.

П. Картузов [5, с. 116] розглядають загрозу як конкретну і безпосередню форму небезпеки або сукупність негативних чинників чи умов.

Стосовно третього підходу, то у трактуванні поняття «загроза» акцентується увага на сукупності дій, процесів та явищ, які супроводжують її виникнення та негативно впливають на певну соціально-економічну систему. Характерним для цього підходу є визначення О. В. Ареф'євої та Т. Б. Кузенко [6, с. 26], які розглядають загрозу не просто як небезпеку, а як потенційну і реальну дію, подію, процес або явище, що здатні порушити стійкість та розвиток підприємства, чи спричинити до припинення його діяльності. М. І. Зубок, В. С. Рубцов та С. М. Яременко [7, с. 18] під загрозою діяльності суб'єкта підприємництва розуміють потенційні чи реальні дії певних осіб (юридичних чи фізичних), здатні нанести конкретному суб'єкту матеріальної або моральної (шкодити іміджу суб'єкта) шкоди.

Аналіз ряду наукових робіт дозволяє констатувати, що стосовно до фінансово-економічної безпеки підприємства загрозу її втрати можна визначити як:

- наявне чи потенційно можливе явище або чинник, що створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства [3, с. 332];

- стан того чи іншого фактора його зовнішнього або внутрішнього середовища (або їх сукупності), який прямо, або трансформуючись, може негативно вплинути на фінансовий стан та (або) фінансові інтереси підприємства, призвести до зниження його фінансової стійкості, або перешкодити його фінансовому розвитку [8, с. 32-33];

- реальну або потенційну можливість прояву деструктивного впливу різних чинників на фінансовий розвиток підприємства, що призводить до певного економічного збитку [9, с. 48];

- наявне чи потенційно можливе явище або дія, що створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства та перешкоджає ефективному використанню наявних ресурсів і ринкових можливостей [10, с. 249];

- потенційні або реальні дії фізичних або юридичних осіб, що порушують стан захищеності суб'єкта підприємницької діяльності і здатні призвести до припинення його діяльності, або до фінансових та інших втрат [11, с. 120];

- можливий негативний наслідок дії факторів зовнішнього середовища і внутрішньої еволюції компанії для її фінансового стану [12, с. 7].

Поняття «загрози фінансовій безпеці підприємства» слід вважати більш комплексною категорією, оскільки цей вид загрози не тільки фінансовим інтересам, але й самому фінансовому стану, фінансовим технологіям та інструментам, ефективному й сталому розвитку фінансової системи підприємства [5, с. 119].

Проведені дослідження дозволяють констатувати, що загроза втрати фінансово-економічної безпеки:

- має об'єктивний характер, який проявляється незалежно від того, враховується вона суб'єктами забезпечення фінансової безпеки чи ні;

- найбільшою мірою притаманна для діяльності підприємств в умовах ринкової економіки;

- супроводжує реалізацію майже всіх видів фінансових операцій і напрямів фінансової діяльності підприємства;

- є результатом виникнення суперечностей між фінансовими інтересами підприємства та зовнішнього фінансового середовища та між суб'єктами внутрішнього середовища;

- має непостійний характер, тому що загроза може змінюватися в процесі розвитку підсистеми забезпечення фінансової безпеки підприємства;

- завдає безпосередній або опосередкований збиток підприємству, внаслідок її негативного впливу [3, с. 332; 5, с. 117-118; 13, с. 169-170].

О. М. Підхомний, Н. О. Микитюк та І. П. Вознюк [11, с. 123] зазначають, що в типовому випадку можна виділити три ознаки, характерні для загроз фінансовій безпеці підприємницької діяльності, а саме: свідомий і корисливий характер; спрямованість дій на завдання збитків суб'єкту підприємництва; протиправний характер.

При цьому, загрозою фінансовій безпеці підприємництва може бути не будь-яка дія, що має негативні наслідки. Дії, визначені як загрози, свідомо спрямовані на отримання певної вигоди від фінансової дестабілізації підприємства, від посягань на його фінансову безпеку. Загрози, як правило, передбачають порушення законодавчих норм певної галузі права (цивільного, адміністративного, кримінального) і зумовлюють певну відповідальність осіб, які це здійснюють [11, с. 120-121].

Наслідки конкретної реалізації загроз в кінцевому підсумку проявляються у вигляді збитку (шкоди), що може набувати форму прямої втрати (втрати доходу, капіталу тощо) або непрямой (упущена вигода, зниження фінансової репутації підприємства тощо). Отож, можливість реальної реалізації загроз фінансово-економічній безпеці підприємства являє собою ризик викликати прямі або непрямі втрати для його функціонування.

В сучасних умовах суб'єкти господарювання постійно знаходяться під впливом різноманітних загроз і небезпек, які походять із зовнішнього та внутрішнього середовища, та різні за своїм змістом, виникненням, систематичністю прояву, ступенем керованості, нейтралізації, тривалістю впливу на функціонування і розвиток суб'єкта господарювання [14, с. 306].

Зовнішні загрози впливають на фінансову стійкість і безпеку підприємства із зовнішнього середовища. Ці загрози можуть оцінюватися, але не підвладні управлінню з боку підприємства.

Внутрішні загрози, що впливають на фінансово-економічну безпеку, являють собою загрози, які генеруються умовами внутрішнього середовища підприємства та виникають безпосередньо у сфері його господарської діяльності. Внутрішні загрози схильні до оцінки та управління і залежать безпосередньо від ступеня управління діяльністю підприємства.

Для кожного підприємства «зовнішні» і «внутрішні» загрози суто індивідуальні. Водночас, зазначені категорії містять елементи, які характерні для діяльності практично будь-якого суб'єкта господарювання [3, с. 332].

В процесі проведеного дослідження нами було встановлено, що до узагальненого переліку внутрішніх факторів загроз, які безпосередньо впливають на рівень фінансово-економічної безпеки всередині підприємстві та призводять до зниження його фінансових показників, належать:

- рівень фінансової стійкості;
- рівень ліквідності і платоспроможності підприємства;
- співвідношення власного і позикового капіталу;
- рівень кваліфікації кадрів (облікового і фінансово-економічного персоналу, керівників підприємства; юристів). Фактор забезпечується сумлінністю співробітників служби персоналу, якістю підбору персоналу підприємства, достатньо точною оцінкою кваліфікації кадрів, наявністю системи мотивації персоналу, освітнім рівнем керівників і дозволяє попередити проникнення фахівців-шпигунів конкурентних фірм, порушення комерційної таємниці за рахунок високого рівня дисципліни і самосвідомості;
- технічність і технологічність виробництва: забезпечують конкурентоспроможність продукції, положення на ринку збуту, рівень рентабельності виробництва;
- рівень інформаційного забезпечення та захисту інформації;

– управління якістю продукції: дозволяє зберігати конкурентні переваги на ринку збуту, забезпечуючи стабільний рівень обсягів продажів і позитивну динаміку фінансових показників;

– рівень внутрішньофірмового менеджменту: визначає якість довгострокового, середньострокового й оперативного планування і впливає на всю виробничо-господарську діяльність підприємства і її ефективність;

– стратегічне планування діяльності та економічна політика підприємства: фактор впливає на фінансову незалежність і стійкість. Реалізується через стратегічне та поточне планування, визначення напрямків розвитку, економічність виробництва, вибір ресурсів, прогнозування оптимістичного і песимістичного сценаріїв розвитку підприємства, оцінку змін зовнішнього середовища;

– збутова і маркетингова стратегія підприємства: вивчення ринків збуту і проведення грамотної маркетингової тактики і стратегії дозволяє підвищити обсяг виручки від виробничої діяльності, відповідно підвищити рентабельність і фінансову стійкість;

– ефективність системи внутрішнього контролю;

– касова, податкова і платіжна дисципліна;

– інноваційна діяльність: дозволяє використовувати новітні розробки в технології виробництва, підвищуючи конкурентоспроможність продукції і знижуючи витрати на її виготовлення;

– рівень юридичного забезпечення та експертизи договорів і контактів підприємства;

– форс-мажорні обставини: аварії, пожежі, вибухи, перебої в енерго-, водо-, теплопостачання, вихід з ладу обчислювальної техніки тощо [15, с. 210-211; 16, с. 190-191; 17, с. 82-83].

Внутрішні загрози породжуються здебільшого неадекватною фінансово-економічною політикою підприємства, елементарними прорахунками органів управління, помилками, зловживаннями й іншими відхиленнями (безгосподарність, економічні злочини тощо) в процесі управління фінансами підприємства [3, с. 333].

За всіх умов, джерелом таких загроз є персонал підприємства, особи, що залучені до забезпечення його діяльності, а також технології виробництва чи управління в процесі діяльності підприємства [7, с. 18].

До узагальненого переліку зовнішніх загроз, що впливають на втрату фінансово-економічної безпеки підприємства і генеруються факторами зовнішнього середовища, можна віднести:

– платоспроможність дебіторів;

– вартість і якість наданих кредитних послуг;

– надійність партнерів, покупців і постачальників (контрагентів);

– характер дій з боку державних органів та органів місцевого самоврядування;

– характер дій з боку конкурентів та інших зацікавлених осіб;

– насиченість ринків факторів виробництва (засобів виробництва, трудових ресурсів, фінансів): впливає на ціноутворення і змінює вартість ресурсів;

– інтенсивність конкуренції в галузі та регіоні: впливає на прибутковість виробництва;

– стан існуючої економічної ситуації в країні;

– екологія в регіоні: визначає можливості конкретного виробництва в конкретному регіоні;

– економічна політика держави: впливає на імпорт сировини та експорт продукції, умови існування підприємства;

– фінансова політика держави: безпосередньо впливає на облікову політику підприємства;

– стан банківської системи: безпосередньо впливає на діяльність підприємства. Банкрутство обслуговуючих банків і зависання грошей на їх рахунках негативно позначаються на фінансовому стані підприємства;

– стан грошової, фінансової та кредитної систем;
– рівень інфляції: викликає коливання заробітної плати, цін на сировину та вироблену продукцію, рентабельність виробництва тощо;

– законодавча і нормативна база, що регулює господарську діяльність;
– правова система захисту прав інвесторів;
– активність кредиторів щодо стягування боргів;
– ефективні ділові відносини з фінансово-промисловою системою: здатність або можливість залучати кредитні ресурси за мінімально можливою ціною;

– скупка акцій, боргів підприємства небажаними партнерами;
– наявність значних фінансових зобов'язань у підприємства (як великої величини позикових коштів, так і великих заборгованостей підприємству);

– розвиненість ринків капіталу та їх інфраструктури тощо [15, с. 211; 16, с. 191; 17, с. 83-84].

За даними В. І. Ярочкіна та Я. В. Бузанової [18, с. 8], співвідношення між внутрішніми і зовнішніми загрозами може бути охарактеризоване такими показниками:

– 81,7 % загроз відбувається або самими співробітниками організації, або при їх прямій або опосередкованій участі (внутрішні загрози);

– 17,3 % загроз – зовнішні загрози або злочинні дії;

– 1,0 % загроз – загрози з боку випадкових осіб.

Цікавим є підхід А. М. Штангрета [3, с. 332-333], який поділяє усі зовнішні загрози на дві підгрупи: «непрямої дії» та «безпосередньої дії», що на його думку, повинно сприяти більш чіткому формуванню завдань в процесі гарантування фінансової безпеки певного підприємства.

До зовнішніх загроз непрямої дії можна віднести: поширення глобалізаційних процесів, які посилюють транснаціональні економічні зв'язки; високий рівень мобільності і взаємозв'язку фінансових ринків через активне застосування новітніх інформаційних технологій; посилення конкуренції між державами в межах світового економічного простору; зростання інтенсивності боротьби за природні ресурси; збільшення розриву між розвиненими країнами, які формують постіндустріальне суспільство та іншою частиною, яка знаходиться на до індустріальному та індустріальному етапах розвитку; поділ країн на ті, що активно розвивають виробництво нелімітованих ресурсів (інформація і знання) та країни-власники природних ресурсів; сировинна спрямованість країн із низьким рівнем розвитку, що поглиблює їх економічну залежність від країн-лідерів; глобальне наростання нестійкості фінансової системи, виникнення загрозливих кризових тенденцій, недостатність сучасних фінансових інструментів (у тому числі міжнародних) ефективно їх контролювати; зростання частоти виникнення світових фінансових криз та посилення негативних наслідків їх дії; незахищеність широких верств населення від трансформації світової фінансової системи.

Основні загрози безпосереднього впливу на фінансову безпеку підприємства можна охарактеризувати такою сукупністю: криза грошової і фінансово-кредитної систем; недосконалість механізмів формування економічної політики держави; високі відсоткові ставки за кредитами комерційних банків; скуповування акцій, боргів підприємства небажаними партнерами як передумова подальшого рейдерського захоплення; недостатньо розвинена правова система захисту прав інвесторів і

виконання норм законодавства; протиправна діяльність кримінальних структур, конкурентів, фірм і приватних осіб, що займаються промисловим шпигунством або шахрайством; правопорушення з боку корумпованих елементів з числа представників контролюючих і правоохоронних органів.

Своєчасне виявлення реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, визначення інструментів та можливості їх усунення є ключовим фактором забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Розглядаючи фінансово-економічну безпеку як систему захисту та протидії різного роду загрозам і небезпекам виникає необхідність в управлінні даним процесом.

Управління фінансово-економічною безпекою забезпечується цілеспрямованим впливом на загрози, що здатні вплинути на вартість і ринкові перспективи бізнесу. Результатом такого впливу виступає нейтралізація і мінімізація загроз фінансово-економічній безпеці.

Економічний збиток, що заподіюється суб'єктові господарської діяльності, може бути пов'язаний з його нездатністю протистояти конкуренції і бути результатом його внутрішніх чинників, наприклад, поганого управління. Збиток може явитися і наслідком дії зовнішніх чинників – як свідомих дій з боку інших підприємств (конкурентів, партнерів), так і стихійних (коливання на окремих ринках, дестабілізація національної економіки, світової економічної системи в цілому тощо). При цьому свідомі дії партнера не обов'язково повинні бути спрямовані на завдання збитку, а можуть переслідувати його власні цілі.

Зовнішні і внутрішні чинники можуть нанести шкоду економіці підприємства в чотирьох випадках:

- система економічної безпеки підприємства побудована таким чином, що не може передбачати загрозу до її виникнення;
- загроза виникла, але службові особи, відповідальні за економічну безпеку підприємства, неспроможні її побачити;
- загрозу виявлено, але менеджмент підприємства неспроможний попередити її негативні наслідки;
- керівництво підприємства намагається вирішити проблему, але його дії не призводять до позитивного результату [19, с. 205].

Оскільки всі чинники тісно пов'язані між собою і здійснюють комплексну дію на процеси фінансово-економічної безпеки, то на підприємстві необхідне всебічне дослідження всієї сукупності чинників, що діють. Детальний аналіз умов і чинників фінансово-економічної безпеки дозволяє підприємству розробляти своєчасні і адекватні заходи по формуванню механізмів і систем захисту від небезпек і загроз. Чим розвиненіші такі системи, тим у меншій мірі діють деструктивні сили, що знижують параметри безпеки.

Існують різні засоби впливу на загрози і небезпеки. Це можливості (способи реакції на ризикову ситуацію), які є у підприємства для того, щоб на практиці впливати на загрози і небезпеки, знижуючи ймовірність пов'язаних з ними втрат і їх потенційну величину.

Вибір засобів впливу на загрози має на меті мінімізувати можливий збиток у майбутньому. Різноманіття напрямів і методів захисту від загроз і їх нейтралізації ставить підприємства перед проблемою вибору найбільш прийнятної у певній ситуації заходу.

Мінімізація та нейтралізація загроз фінансово-економічній безпеці підприємства здійснюється в процесі управління ними з використанням специфічних методів та напрямків.

Для цілей цього дослідження під методом управління загрозами фінансово-економічній безпеці підприємства розуміється цілеспрямований вплив на середовище формування загрози фінансово-економічній безпеці підприємства з метою її запобігання або мінімізації можливого економічного збитку.

На нашу думку, саме внутрішні загрози потребують першочергової уваги, адже їм на відміну від зовнішніх, стосовно яких здебільшого можливою дією є лише адаптація, підприємство може протидіяти.

Систематизувавши існуючі в літературі підходи щодо впливу на загрози, вважаємо за доцільне визначити сукупність основних методів захисту та протидії при забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства.

Виходячи з діяльності, яку здійснює підприємство, можна виділити безпеку його: основної (операційної) діяльності; фінансової діяльності; інвестиційної діяльності; інноваційної діяльності; зовнішньоекономічної діяльності [8, с. 22].

На основі проведеного дослідження та шляхом узагальнення наукового доробку вітчизняних та зарубіжних науковців нами було визначено сукупність методів та напрямків управління загрозами фінансово-економічній безпеці підприємства за конкретними сферами його діяльності.

До загроз фінансово-економічній безпеці, які виникають в операційній діяльності підприємства, відносяться: зниження рівня (втрата) ліквідності і платоспроможності; падіння прибутку і рентабельності; зростання постійних і змінних витрат; зниження вхідного грошового потоку; низьке значення операційного важеля; неоптимальний обсяг товарно-матеріальних запасів; високий рівень дебіторської заборгованості; наявність простроченої кредиторської заборгованості; порушення договірних зобов'язань.

До методів управління загрозами фінансово-економічній безпеці підприємства, що використовуються в операційній діяльності, можна віднести: максимізацію виручки за рахунок розширення продуктових рядів; збільшення присутності на традиційних ринках; освоєння нових ринків; оптимізацію постійних і змінних витрат; регулювання товарно-матеріальних запасів; оптимізацію податкових платежів; підтримання платоспроможності; регулювання грошових потоків; забезпечення ліквідності; централізоване управління грошовими потоками дочірніх структур; забезпечення оптимального значення операційного важеля; оптимізацію дебіторської заборгованості; регулювання кредиторської заборгованості; амортизаційну політику; ціннісно-орієнтований менеджмент; моніторинг фінансового стану постачальників і клієнтів; моніторинг показника економічної доданої вартості.

Фінансовій діяльності підприємства можуть бути притаманні такі загрози, як: неефективне використання основного капіталу; недостатність оборотного капіталу; неоптимальний рівень товарно-матеріальних запасів; надмірний рівень дебіторської заборгованості; неефективне управління грошовими потоками; недиверсифіковані касові залишки в різних валютах; валютні втрати внаслідок відмови від операцій хеджування; недостатні обсяги власного і позикового капіталів; надлишкові дивідендні виплати з точки зору перспективного розвитку підприємства; високий показник WACC; недостатній обсяг нерозподіленого прибутку; нераціональне використання резервних фондів; використання надлишкового фінансового важеля; втрата фінансової стійкості у зв'язку з підвищенням ставок та процентних виплат за кредитними ресурсами в період їх подорожчання в результаті використання в кредитних договорах плаваючих процентних ставок; порушення фінансової рівноваги в результаті залучення капіталу на не вигідних умовах.

При управлінні загрозами безпеці підприємства в фінансовій сфері діяльності використовуються наступні методи: моніторинг використання основного капіталу;

оптимізація оборотного капіталу; реалізація низькорентабельних активів; моніторинг відповідності активів і пасивів за строками та сумами; контроль за динамікою дебіторської заборгованості; моніторинг прибутковості активів; управління валютними ризиками, пов'язаними з наявністю активів в різних валютах; оптимізація обсягу власного капіталу; регулювання структури власного капіталу; оптимізація обсягу позикового капіталу; регулювання структури позикового капіталу; фінансовий важіль; мінімізація WACC; дивідендна політика; формування резервного фонду; формування нерозподіленого прибутку; викуп власних акцій; розміщення облігаційних позик.

В інвестиційній діяльності підприємства можуть проявлятися такі загрози фінансово-економічній безпеці: нестача інвестиційних ресурсів; невірний вибір пріоритетів інвестиційної діяльності; неврахування фінансових ризиків реалізованих проектів і їх недостатня рентабельність; відставання у створенні технічно передових виробництв; неефективне розміщення виробництв, що створюються.

Методами управління загрозами фінансово-економічній безпеці підприємства в сфері інвестиційної діяльності є: визначення прибутковості інвестиційних проектів; управління інвестиційними ризиками; визначення ставки дисконтування при інвестиційному проектуванні; злиття та поглинання; планування довгострокових інвестицій; оптимізація періодів окупності реалізованих інвестиційних проектів; координація інвестицій дочірніх структур. Використання зазначених методів дозволяє нейтралізувати загрози фінансово-економічній безпеці підприємства в сфері інвестиційної діяльності та створити необхідні передумови для формування фінансового потенціалу розвитку бізнесу.

До загроз фінансово-економічній безпеці підприємства, що виникають в інноваційній сфері діяльності, відносяться: невірно обрані напрямки розвитку інноваційної активності; відставання від конкурентів за рівнем інноваційної активності; недостатній рівень фінансування інновацій; недостатній обсяг фінансування створення інтелектуального капіталу.

До методів, що використовуються при управлінні загрозами фінансово-економічній безпеці підприємства в сфері інноваційної діяльності, відносяться: бюджетування НДДКР; інвестиції в стартапи; створення венчурних компаній; державно-приватне партнерство у фінансуванні фундаментальних наукових досліджень; формування фондів прикладних наукових досліджень; поглинання компаній сфери високих технологій; формування інтелектуального капіталу підприємства; моніторинг розвитку ринку високих технологій і дій конкурентів.

До загроз фінансово-економічній безпеці підприємства, що виникають у зовнішньоекономічній діяльності підприємства, відносяться: скорочення обсягів продажів по експортно-імпортних операціях; несвоєчасна оплата товарів, робіт, послуг міжнародними партнерами; зростання кредиторської заборгованості по експортно-імпортних операціях; зростання витрат підприємства при імпортуванні сировини і матеріалів, внаслідок підвищення обмінного курсу відповідної іноземної валюти відносно національної; фінансові втрати підприємства при експорті готової продукції внаслідок зниження обмінного курсу відповідної іноземної валюти відносно національної.

При управлінні загрозами у зовнішньоекономічній сфері діяльності підприємства використовуються наступні методи: страхування; хеджування; фінансові гарантії; внесення до тексту документів (договорів, торгових контрактів) спеціальних умов, що зменшують власну відповідальність підприємства при настанні непередбачених випадків чи тих, які передають ризик контрагенту; забезпечення компенсації можливих фінансових втрат за рахунок стягування від контрагентів додаткового доходу за ризикованими операціям вище того рівня, що можуть

забезпечити безризикові операції; прогнозування зовнішньої економічної діяльності; диверсифікація видів діяльності, асортименту продукції, що випускається, постачальників основних груп товарів, ринків збуту; розподіл відповідальності між партнерами; розподіл впливу загрози у часі та ін.

На нашу думку, звуження горизонту діяльності підприємства до певного її виду дозволяє найбільш точно і повно ідентифікувати можливі загрози, виділити з них загрози першорядним інтересам підприємства та визначити найбільш ефективні методи управління.

Специфіка вищенаведених методів управління загрозами фінансово-економічної безпеці підприємства полягає в тому, що частина методів може бути застосована при нейтралізації конкретних загроз, а частина забезпечує комплексний вплив на процеси їх виникнення. Крім того, застосування конкретних методів залежить від специфіки циклічного розвитку господарської системи і світової економічної кон'юнктури.

Складність завдання забезпечення фінансово-економічної безпеки полягає в тому, чи зможуть менеджери відстояти незалежність у прийнятті рішень і забезпечити відповідні умови нормальної діяльності підприємства шляхом попередження та мінімізації різних дестабілізуючих факторів загроз і небезпек.

Можна виділити декілька основних етапів управління загрозами фінансово-економічної безпеці на підприємстві:

- вибір методів оцінювання загроз фінансово-економічній безпеці підприємства;
- визначення загроз фінансово-економічній безпеці підприємства за зонами, джерел і умов їх виникнення;
- визначення ситуацій, які сприятимуть реалізації загроз фінансово-економічній безпеці;
- визначення рівня загроз фінансово-економічній безпеці підприємства за обраним методом оцінювання;
- вибір найбільш ефективних та дієвих методів управління загрозами фінансово-економічній безпеці підприємства;
- застосування обраних методів управління загрозами фінансово-економічній безпеці в системі фінансового менеджменту підприємства;
- пристосування системи фінансово-економічної безпеки підприємства до впливу потенційних і наявних загроз, які неможливо повністю або частково нейтралізувати.

На основі загальної теорії безпеки доцільно вибудувати алгоритм дій підприємства, що забезпечують йому вибір та застосування таких заходів і кроків, які не дали б можливості підприємству опуститися за критичну межу і втратити свою економічну незалежність. Слід також розрахувати сили і засоби, необхідні для забезпечення відповідного рівня фінансово-економічної безпеки на підприємстві.

Висновки та наукова новизна. На основі проведених досліджень можна зробити такі висновки. В основі забезпечення фінансово-економічної безпеки лежить захист фінансово-економічних інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз шляхом застосування дієвих та ефективних заходів, безперервного процесу активного поповнення фінансових ресурсів, забезпечення доходів, необхідних для ефективного функціонування і стійкого розвитку підприємства як у поточному так і у довгостроковому періодах.

Щоб запобігти негативним наслідкам загроз фінансово-економічній безпеці підприємства чи мінімізувати їх вплив, треба обрати відповідні заходи та методи управління. При виборі методів управління та шляхів нейтралізації негативного впливу

загроз на фінансово-економічну безпеку обов'язково треба враховувати багатогранність діяльності підприємства і специфіку роботи галузі, в якій воно працює.

Наукова новизна даного дослідження полягає у: дослідженні сутності загрози стосовно фінансово-економічної безпеки підприємства; виявленні характерних особливостей загроз втрати фінансово-економічної безпеки підприємствами; визначенні узагальненого переліку загроз внутрішнього і зовнішнього характеру, які впливають на рівень фінансово-економічної безпеки підприємства та призводять до зниження його фінансових показників; окресленні основних загроз фінансово-економічній безпеці підприємства за конкретними сферами його діяльності; визначенні сукупності основних методів управління загрозами в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки сучасного підприємства.

Список наукових джерел

1. Ярочкин В. И. Секьюритология – наука о безопасности жизнедеятельности / В. И. Ярочкин. – М. : Изд-во «Ось – 89», 2000. – 400 с.
2. Підлужна Н. О. Організація управління економічною безпекою підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Н. О. Підлужна ; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2003. – 20 с.
3. Штангрет А. М. Методичні аспекти управління фінансовою безпекою підприємств / А. М. Штангрет // Науковий вісник НЛТУ України : Збірник науково-технічних праць. – 2013. – Вип. 23.2. – С. 328-335.
4. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
5. Картузов Є. П. Вплив ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємств / Є. П. Картузов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 9(135). – С. 115-124.
6. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.
7. Економічна безпека суб'єктів підприємництва : навч. посібник / [М. І. Зубок, В.С. Рубцов, С. М. Яременко та ін.]. – К., 2012. – 226 с.
8. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посібник / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.
9. Запорожцева Л. А. Финансовая безопасность предприятия при переходе на МСФО / Л. А. Запорожцева // Международный бухгалтерский учет. – 2011. – № 36(186). – С. 46-51.
10. Мандзіновська Х. О. Методичні засади процесу гарантування фінансової безпеки машинобудівного підприємства / Х. О. Мандзіновська // Науковий вісник НЛТУ України : Збірник науково-технічних праць. – 2015. – Вип. 25.4. – С. 248-253.
11. Підхомний О. М. Типологія загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємницької діяльності [Електронний ресурс] / О. М. Підхомний, Н. О. Микитюк, І. П. Вознюк. – Режим доступу : http://vlp.com.ua/files/20_29.pdf.
12. Саруханян, Г. А. Финансовая безопасность компании : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.10 / Г. А. Саруханян ; Российский экономический университет имени Г. В. Плеханова. – М., 2013. – 23 с.
13. Мандзіновська Х. О. Внутрішні загрози фінансовій безпеці підприємства / Х. О. Мандзіновська // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2016. – Вип. 4(04). – С. 167-171.
14. Орлик О. В. Напрямки формування надійної системи економічної безпеки суб'єктів господарювання / О. В. Орлик // Соціально-економічні аспекти розвитку економіки та управління : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-

конференції (16-17 січня 2014 р.). – Дніпропетровськ : «ФОР Дробязко С.І.», 2014. – С. 306-309.

15. Бельская Е. В. Особенности управления финансовой безопасностью на предприятии / Е. В. Бельская, М. А. Дронов // Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки. – 2013. – Вып. 2-1. – С. 209-217.

16. Орлик О. В. Факторы обеспечения и основные свойства экономической безопасности / О. В. Орлик // Modern problems of regional development : Collection of scientific articles. – 2014. – Vol. 2. – P. 190-194.

17. Орлик О. В. Технологія управління фінансово-економічною безпекою підприємств / О. В. Орлик // Вісник Дніпропетровського університету ім. Олеся Гончара. Серія: Економіка. – 2015. – Вип. 9(1). – Т. 23. – № 10/1. – С. 80-89.

18. Ярочкин В. И. Основы безопасности бизнеса и предпринимательства / В. И. Ярочкин, Я. В. Бузанова. – М. : Академический Проект: Фонд «Мир», 2005. – 208 с.

19. Логутова Т. Г. Економічна безпека підприємства: сутність, завдання та методи забезпечення / Т. Г. Логутова, Д. І. Нагаєвський // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2011. – Т. 2. – С. 204-207.